

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ JEAN MONNET
ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

JEAN MONNET EUROPEAN CENTRE OF EXCELLENCE
NATIONAL AND KAPODISTRIAN UNIVERSITY OF ATHENS

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΥΕΛΙΚΤΗΣ ΖΩΝΗΣ - ΒΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ, ΜΙΑ ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΜΕ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΒΙΩΜΑΤΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ: «Ο ΜΙΚΡΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΑΣ - ΜΙΑ ΒΑΛΙΤΣΑ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ»

Δρ. Ελευθερία Μ. Γκρίμπα

Msc. Ευαγγελία Μ. Γκρίμπα

Α Π Ρ Ι Λ Ι Ο Σ 2 0 1 6

Copyright 2016

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ JEAN MONNET
ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
Κλεομένους 22Α, 106 75 Αθήνα
Τηλ. 210 72 20 508 Fax: 210 3617711
Email: jmccenter-athens@pspa.uoa.gr, www.jmc.pspa.uoa.gr

All rights reserved

Το Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Jean Monnet δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές ή άλλες θέσεις. Καταβάλλει, μάλιστα, προσπάθεια να παρουσιάζονται στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται σε όλες τις εκδόσεις του Ευρωπαϊκού Κέντρου Αριστείας Jean Monnet θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους ίδιους τους συγγραφείς και να μην θεωρούνται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του Κέντρου, του Διοικητικού Συμβουλίου του, της διεύθυνσης ή των κατά περίπτωση και καθ' οιονδήποτε τρόπο συνεργαζομένων φορέων.

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Ελευθερία Μ. Γκρίμπα (Phd), Ερευνήτρια/ Παιδαγωγός/ Συγγραφέας & Στέλεχος Υπουργείου Οικονομίας, Ανάπτυξης & Τουρισμού, Τομέας Τουρισμού, Εκπαιδεύτρια και Δημιουργός του προγράμματος «Ο μικρός τουρίστας-Μια βαλίτσα ταξιδεύει», βραβευμένου στα "Tourism Awards 2016", κατηγορία "Ερευνητικό & συγγραφικό έργο για τον τουρισμό", E-mail: elgriba@hotmail.com.

Ευαγγελία Μ. Γκρίμπα (Msc), Μελετήτρια & Στέλεχος Υπουργείου Οικονομίας, Ανάπτυξης & Τουρισμού, Τομέας Ανάπτυξης, Διευκολύντρια/Συντονίστρια του προγράμματος «Ο μικρός τουρίστας-Μια βαλίτσα ταξιδεύει», βραβευμένου στα "Tourism Awards 2016", κατηγορία "Ερευνητικό & συγγραφικό έργο για τον τουρισμό", E-mail: egkrimpa@yahoo.com.

«Για τον εθελοντισμό:

*Η μεγαλύτερη χαρά που στη ζωή γνωρίζουμε,
είναι η χαρά που παίρνουμε όταν χαρά χαρίζουμε.»*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο παρόν άρθρο παρουσιάζεται το Πολυ-Πρόγραμμα Πολιτισμού (3Π): «Ο μικρός τουρίστας – Μια βαλίτσα ταξιδεύει», που αποτελεί μια καινοτόμο παιδαγωγική προσέγγιση που συνδυάζει τους τομείς «τουρισμό – τέχνη – δημιουργία ».

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ευέλικτη ζώνη, παιδαγωγική καινοτομία, βιωματική δράση.

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	3
ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....	3
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	4
ΕΥΕΛΙΚΤΗ ΖΩΝΗ / ΒΙΩΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ.....	5
ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:	5
I. ΑΝΑ ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	6
II. ΑΝΑ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ	8
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	9
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	10

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Παρ' ότι τα ταξίδια, οι περιηγήσεις και ο τουρισμός γενικότερα έχουν τεράστια σημασία για τη χώρα μας¹, μια και η Ελλάδα αποτελεί παραδοσιακά κατεξοχήν τουριστικό προορισμό, δυστυχώς, η **τουριστική εκπαίδευση** δεν αποτελεί κομμάτι αυτόνομο της τυπικής εκπαίδευσης, πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας. Αυτό με άλλα λόγια συνεπάγεται ότι το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών δεν αναπτύσσει σε καμία περίπτωση ολοκληρωμένα, ούτε και μελετά το τουριστικό φαινόμενο σε όλη του την περιπλοκότητα και σε όλες τις διαστάσεις του (με εξαίρεση σχετικούς τομείς στην Επαγγελματική Εκπαίδευση που έχουν αντίστοιχες τουριστικές κατευθύνσεις), σύμφωνα με την Ταμουτσέλη (2009).

ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το κενό αυτό θελήσαμε να καλύψουμε, ως ένα βαθμό, με το σχεδιασμό ενός πολύ ιδιαίτερου **βιωματικού εκπαιδευτικού / εαυτογνωσιακού προγράμματος**, το οποίο πολύ ευχαρίστως να εισάγουμε πιο συστηματικά, να μοιραστούμε και να υλοποιήσουμε μαζί με τα σχολεία της χώρας όλων των βαθμίδων (δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια), εφόσον το επιθυμούν. Πρόκειται για το Πολυ-Πρόγραμμα Πολιτισμού (3Π): «Ο μικρός τουρίστας – Μια βαλίτσα ταξιδεύει», που από τη μια πλευρά, αποτέλεσε μέρος της εθελοντικής προσφοράς δράσης παιδείας και πολιτισμού κοινωφελούς ιδρύματος, προς δημόσια σχολεία υποβαθμισμένων περιοχών της Αττικής το σχολικό έτος 2015-2016²,

¹ Με βάση τα αποτελέσματα της μελέτης του IOBE (2013:4-5), για την επίδραση του τουρισμού στην ελληνική οικονομία, για κάθε 100 θέσεις άμεσης απασχόλησης που είναι αποτέλεσμα της τουριστικής δαπάνης και των επενδύσεων, υποστηρίζονται άλλες 130 θέσεις, συνολικά στους κλάδους που αποτελούν τους κυριότερους προμηθευτές τουριστικών επιχειρήσεων και σε εκείνους όπου κατευθύνεται, ως καταναλωτική δαπάνη, το εισόδημα των απασχολούμενων (στον τουριστικό τομέα και στους κύριους κλάδους-προμηθευτές). Ακόμα, σύμφωνα με εκτιμήσεις του UNESCO-UNEP (2008) ο αριθμός παιδιών που απασχολούνται παγκοσμίως στον τουρισμό υπολογίζεται σε 17 εκ. δηλαδή περίπου 15% της συνολικής απασχόλησης στον κλάδο.

² Ο Σύνδεσμος Υποτρόφων Ιδρύματος Ωνάση, μέσω της εθελοντικής δράσης «ΕΛΑ ΜΑΖΙ ΜΑΣ», που υλοποιήθηκε, για πρώτη φορά, από τους υποτρόφους του, κατά τη σχολική περίοδο 2015-2016, συνέβαλλε τα μέγιστα, στην προσέλευση των παιδιών στο χώρο της επιστήμης, της τέχνης, της δημιουργικότητας, του «ευ ζην» και της αριστείας, δρώντας σαν καταλύτης έμπνευσης στα νέα παιδιά. Μάλιστα, ο αντίκτυπος της δράσης αυτής ήταν τόσο θετικός, ώστε να συνεχιστεί και κατά το σχολικό έτος 2016-2017 (πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος έως 5/5/2016). Τόσο, όλα ανεξαιρέτως τα σχολεία που συμμετείχαν στη δράση του συνδέσμου και επέλεξαν το πρόγραμμά μας, όσο και ο ίδιος ο Σύνδεσμος, μας ξαναζήτησαν να συνδράμουμε και την επόμενη χρονιά, λόγω της μεγάλης αποδοχής του προγράμματος «Ο μικρός τουρίστας» από όλους τους συμμετέχοντες (παιδιά και εκπαιδευτικούς). Πολλοί διευθυντές, μάλιστα, με την ολοκλήρωση του εργαστηρίου, έστειλαν ήδη επιστολές για θέση προτεραιότητας την επόμενη χρονιά και για διεύρυνση από ένα τμήμα ή μια τάξη, αν όχι σε όλα, τουλάχιστον σε όσο το δυνατόν περισσότερα τμήματα και τάξεις κάθε σχολείου.

και από την άλλη πλευρά, υλοποιήθηκε ως ανεξάρτητο και αυτόνομο πρόγραμμα, λόγω της αυξημένης σημαντικότητάς του και της καλής πρακτικής του, μέσω λοιπών φορέων (ιδιωτικών ή δημόσιων, εκπαιδευτικών, πολιτιστικών, συνεδριακών όπως: φεστιβάλ επιστημών / παιδικών κ.λπ.). Αξίζει να σημειωθεί ότι το πρόγραμμα αυτό που σχεδιάστηκε εθελοντικά και υλοποιήθηκε επίσης εθελοντικά από δυο (2) μόνο άτομα, *διακρίθηκε και τιμήθηκε στο διαγωνισμό Tourism Awards 2016³ στην κατηγορία «Ερευνητικό & Συγγραφικό Έργο για τον Τουρισμό»*, ενώ οι συμμετοχές του βιωματικού εργαστηρίου ξεπέρασαν τα χίλια (1.000) άτομα το εννεάμηνο Οκτώβριο 2015-Ιούνιο 2016 (κατά την πρώτη –πilotική- εφαρμογή του).

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Η *εθελοντική πραγματοποίηση του εργαστηρίου* (εκτός του ωραρίου εργασίας των εκπαιδευτριών) και το *δωρεάν κόστος συμμετοχής του* (για τους ενδιαφερόμενους) έγιναν για δυο λόγους: αρχικά, για να υλοποιηθεί σε όσα περισσότερα σχολεία (λόγω οικονομικής δυσκολίας των καιρών) και να επωφεληθούν αμφίδρομα συμμετέχοντες και τουριστικός κλάδος και στη συνέχεια, διότι κατ' αυτόν τον τρόπο καταδεικνύονται έμμεσα και οι αξίες του εθελοντισμού. Μας βρίσκει απολύτως σύμφωνες η λογική και η όλη προσπάθεια αντιμετώπισης της κρίσης μέσω του εθελοντισμού. Εξάλλου, η ηθική ικανοποίηση που παίρνουμε, τόσο από τα παιδιά, όσο και από τους διδάσκοντες είναι τα κατεξοχήν στοιχεία που μας ενθαρρύνουν, μας ενδυναμώνουν, συμβάλλοντας στο να συνεχίσουμε την προσπάθεια. Επιπροσθέτως, λόγω της συνθετότητας του τουριστικού φαινομένου, καθώς επίσης και του γεγονότος ότι αγγίζει και εμπλέκει πάρα πολλούς τομείς, προκειμένου να αποτελέσει πραγματικό έναυσμα για τα παιδιά, να ασχοληθούν με αυτό και μετά το πέρας του εργαστηρίου, το εργαστήρι προσαρμόστηκε ανάλογα με τα ήδη υπάρχοντα σχολικά ή εξωσχολικά προγράμματα που ήδη είχε αναλάβει κάθε σχολείο για τη σχολική περίοδο 2015-2016, κατόπιν συνεννόησης⁴ με τον υπεύθυνο εκπαιδευτικό κάθε τάξης.

³ με το SILVER βραβείο, στην ενότητα: Strategy and Innovation, για «Το Καινοτόμο Εκπαιδευτικό Βιωματικό Πολυ-Πρόγραμμα Πολιτισμού (3Π): "Ο Μικρός Τουρίστας – Μια βαλίτσα ταξιδεύει», που πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Υπουργείου Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού σε συνεργασία με τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού. Σημειώνεται **ότι κάθε υποψηφιότητα τέθηκε σε κρίση** γνωστών προσωπικοτήτων, ακαδημαϊκών διεθνούς εμβέλειας, επιτυχημένων practitioners και φημισμένων συμβούλων επιχειρήσεων.

⁴ Πολλά σχολεία ζήτησαν να προσανατολιστεί το βιωματικό σε θέματα σχετικά με το φυσικό περιβάλλον λ.χ. ακτές, θάλασσα, νερό ή τον πολιτισμό ή τη δημιουργική έκφραση κ.α.

ΕΥΕΛΙΚΤΗ ΖΩΝΗ / ΒΙΩΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ⁵

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) σε συνδυασμό με τα Ενιαία Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Ε.Α.Π.Σ.) αποσκοπούν, από τη μια πλευρά, στην ισορροπημένη κατανομή της διδακτέας ύλης και από την άλλη πλευρά, στην όσο το δυνατό πιο ολοκληρωμένη και σφαιρική προσέγγιση της γνώσης. Επιπροσθέτως, μέσω αυτών, καλλιεργούνται στους μαθητές η ανάληψη πρωτοβουλίας, η συνεργασία, αλλά και αναπτύσσεται η κριτική τους ικανότητα, η βιωματική δράση και η ομαδικότητα. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται, ανά βαθμίδα εκπαίδευσης, τα ακόλουθα προγράμματα Ευέλικτης Ζώνης ή Ευέλικτης Ζώνης / Καινοτόμων Δράσεων ή Ευέλικτης Ζώνης Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων ή Ευέλικτης Ζώνης Βιωματικών Δράσεων, όπως λέγονται με τις κάτωθι ώρες ανά εβδομάδα, κατά Αλαχιώτη (2001:(1)15):

Βαθμίδες εκπαίδευσης:	Δημοτικό σχολείο	Γυμνάσιο
Ώρες διδασκαλίας:	- 4 σε Α', Β', Γ', Δ' τάξη - 2 σε Ε' και ΣΤ' τάξη	-2 σε Α', Β', Γ' τάξη
Γκρίμπα: επεξεργασία		

ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΜΑΣ:

⁵ Ν. 1566/2005 (ΦΕΚ 1280/Β/13-9-2005) Γενίκευση εφαρμογής του προγράμματος ευέλικτης ζώνης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

I. ΑΝΑ ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Το Καινοτόμο Εκπαιδευτικό Βιωματικό Πολυ-Πρόγραμμα Πολιτισμού (3Π): "Ο Μικρός Τουρίστας – Μια βαλίτσα ταξιδεύει», διάρκειας 1 ή 2 διδακτικών ωρών (ανάλογα με τη διαθεσιμότητα και το χρόνο των σχολείων, φορέων κ.α.), ανταποκρίνεται, με ακρίβεια, στα χαρακτηριστικά της ευέλικτης ζώνης⁶ και μάλιστα επιπροσθέτως, ενισχύει τη γενικά αποδεκτή αντίληψη που υπάρχει για το σχολικό περιβάλλον να αποτελέσει πηγή ζωής και χαράς για μαθητές και εκπαιδευτικούς, επεξεργαζόμενοι αμφότεροι θέματα που τους ενδιαφέρουν και τους ευχαριστούν, κατά τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας. Μάλιστα, το πρόγραμμα αυτό *επελέγη, από ποικίλα σχολεία (δημοτικά, ολοήμερα δημοτικά, πολυ-πολιτισμικά σχολεία, γυμνάσια, λύκεια, Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης κ.λπ.), μέσα από μια πλειάδα άλλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων φορέων και ιδρυμάτων, έχοντας την έγκριση από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων*. Κι αυτό διότι «τα ταξίδια και οι διακοπές» είναι ένα θέμα πολύ ενδιαφέρον και αρεστό σε όλα ανεξαιρέτως τα παιδιά είτε έχουν υπάρξει τουρίστες με τους γονείς/συγγενείς τους είτε ζουν ή κατάγονται από τουριστική περιοχή (νησιωτική ή άλλη) είτε έχουν ακούσει από φίλους ή παρακολουθήσει ντοκιμαντέρ για ταξιδιωτικούς προορισμούς. Αυτό σημαίνει ότι έχουν ήδη σχηματισμένη μια πρώτη εικόνα για τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού, επομένως μπορούν να συζητήσουν με πρακτικά παραδείγματα μέσω των πολύτιμων εμπειριών που έχουν αποκομίσει προσωπικά.

Ακολουθεί αναλυτικός πίνακας συσχέτισης, ανά ενδεικτική θεματολογία που υπάρχει, βάσει νόμου, για το δημοτικό και το γυμνάσιο, καθώς και σε ποιες περιπτώσεις μπορεί να ενταχθεί το πρόγραμμά μας στις θεματολογίες αυτές:

⁶ Εξάλλου, ήδη εφαρμόζεται το Δ.Ε.Π.Π.Σ. με μεγάλη επιτυχία εδώ και 15 έτη.

Ενδεικτικές θεματικές ενέλεγκης ζώνης για το δημοτικό σχολείο	Ενδεικτικές θεματικές ευέλεγκης ζώνης για το γυμνάσιο	Παρατηρήσεις ανά θεματικές και συσχετίσεις τους	Παρατηρήσεις σχετικά με την ένταξη του προγράμματος μας στις θεματικές δημοτικού/γυμνασίου
Θέματα Ολυμπιακής Παιδείας	Θέματα Ολυμπιακής Παιδείας	Παραμερής στις 2 βαθμίδες εκπαίδευσης	Ισως, με προσαρμογή
Εκαστικά – συλλογική δραστηριότητα και έκφραση	Εκαστικές δραστηριότητες	Παραμερής στις 2 βαθμίδες εκπαίδευσης	Ναι, αλλά μαζί και με άλλη θεματολογία
Θέματα αγωγής υγείας	Θέματα σωματικής και ψυχικής υγείας – θέματα πολιτικής προστασίας	Παραμερής στις 2 βαθμίδες εκπαίδευσης & πιο εμπλουτισμένη	Όχι
Θέματα κυκλοφοριακής αγωγής	Θέματα οδικής ασφάλειας και συμπεριφοράς	Παραμερής στις 2 βαθμίδες εκπαίδευσης	Όχι
Θέματα αγωγής του καταναλωτή	Οργάνωση της ζωής, κανόνες υγιεινής, λειτουργικότητα και αισθητική της κατοικίας, διατροφή – θέματα καταναλωτή	Παραμερής στις 2 βαθμίδες εκπαίδευσης & πιο εμπλουτισμένη	Ναι, προσανατολισμένο στη γαστρονομία
Θέματα περιβάλλοντος (κοινωνικού και φυσικού)	Θέματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης – γνώση με το τοπικό περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό, οικονομικό)	Ενοποίηση ευρύτερων θεματολογιών από το δημοτικό στο γυμνάσιο & πιο εμπλουτισμένες	Ναι, προσανατολισμένο στο περιβάλλον
Γνώση με το τοπικό περιβάλλον			Ναι, προσανατολισμένο στην τοπικότητα
Τεχνολογία	Τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας – εξοικείωση των μαθητών με το τεχνικό τεχνολογικό περιβάλλον – τα μαθηματικά στην καθημερινή ζωή, στην τέχνη και τον πολιτισμό	Ενοποίηση ευρύτερων θεματολογιών από το δημοτικό στο γυμνάσιο & πιο εμπλουτισμένες	Ναι, αλλά μαζί και με άλλη θεματολογία
Διαχείριση της πληροφορίας			Ναι, αλλά μαζί και με άλλη θεματολογία
Πατριότιδα με την αριθμητική			Ναι, αλλά μαζί και με άλλη θεματολογία
Χρήση των ΜΜΕ	Χρήση των ΜΜΕ – εργαστήριο δημοσιογραφίας	Παραμερής στις 2 βαθμίδες εκπαίδευσης & πιο εμπλουτισμένη	Ισως, με προσαρμογή
Πολιτισμός – διαπολιτισμική επικοινωνία και αλληλεπίδραση	Διαπολιτισμική επικοινωνία και αλληλεπίδραση	Παραμερής στις 2 βαθμίδες εκπαίδευσης & πιο διευρυμένη η πράξη	Ναι, προσανατολισμένο στον πολιτισμό
Δραστηριότητες με τη χρήση του Ευρώ	Οικονομική Παιδεία: οικονομικά άτομα, οικονομικά επιτηρητής, διεθνή οικονομικά - Ευρώ	Παραμερής στις 2 βαθμίδες εκπαίδευσης & πιο διευρυμένη η δεξτεριά	Ισως, με προσαρμογή
Ισότητα των δύο φύλων – άλλα σύγχρονα θέματα – θεματικές ενότητες από το πρόγραμμα βιβλίου	Ισότητα των δύο φύλων	Παραμερής στις 2 βαθμίδες εκπαίδευσης & πιο διευρυμένη η πράξη	Ισως, με προσαρμογή
Οι φυσικές επιστήμες στην καθημερινή ζωή	Επιστήμη και καθημερινή ζωή: εφαρμογές φυσικών και κοινωνικών επιστημών	Παραμερής στις 2 βαθμίδες εκπαίδευσης & πιο εμπλουτισμένη	Όχι
-Γρα βιβλιοθήκης για ελεύθερη ανάγνωση (αυτοανακάλυψη)	-Άσκηση στη ρητορική τέχνη (προφορικός λόγος, διάλογος, παθός με επιχειρήματα, χρήση της γλώσσας του σώματος)	Διαφορετική στις 2 βαθμίδες εκπαίδευσης. Στο δημοτικό ισχυρός ο γραπτός λόγος στο γυμνάσιο ο προφορικός.	Ισως, με προσαρμογή
-Λογοτεχνία	-Εξοικείωση με την ελληνική νοηματική γλώσσα		
Συμμετοχή και παρέμβαση σε σχολικά και εξωσχολικά δρώμενα – εκδηλώσεις	Η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου	Διαφορετική στις 2 βαθμίδες εκπαίδευσης, πιο διευρυμένη η δεξτεριά	Ναι με προσαρμογή
Δραστηριότητες ομίλων ενδιαφερόντων και μαθητικών συνεταρισμών			Όχι
Αθλοπαίδες			Ναι, αλλά μαζί και με άλλη θεματολογία
	Ευρωπαϊκή διάσταση		Ναι με προσαρμογή
	Κοινωνική προσφορά της εκκλησίας, συνήθειες της εκκλησιαστικής παράδοσης του τόπου μας που τείνουν να εκλείψουν		Όχι
	Σχολικό θέατρο: δράμα, κωμωδία, παντομίμα, θεατρικό παιχνίδι, πατριότιδα ρόλων		Ναι, αλλά μαζί και με άλλη θεματολογία
	Μουσική παιδεία – δημιουργία μουσικών συνόλων	Επιπλέον ξεχωριστές θεματολογίες μόνο για το γυμνάσιο	Όχι
	Τοπική ιστορία - μουσειακή παιδεία – ιστορικοί και αρχαιολογικοί χώροι – ελληνικός λαϊκός πολιτισμός		Ναι με προσαρμογή

Πηγή: Γκρίμπα, επεξεργασία από Αλάντζου (2001), (α), σελ. 11-16, (β), σελ. 11-15, Ν. 1566/2005, Υ.Α. (ΦΕΚ 804/ Β' 31-5-2010).

II. ΑΝΑ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

Αναλυτικότερα, η τουριστική εκπαίδευση μπορεί να εστιαστεί σε κάποιους βασικούς άξονες που μπορούν να αποτελέσουν, τόσο, γνωστικά αντικείμενα, όσο και διαθεματικά προγράμματα του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών, που καταγράφονται στον πίνακα που ακολουθεί. Ομοίως και η συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης του προγράμματός μας.

Γνωστικά αντικείμενα που μπορούν να συνδεθούν με τον «τουρισμό»	Παρατηρήσεις	Γνωστικά αντικείμενα που συνδέονται με τα βιωματικά προγράμματα «Ο μικρός τουρίστας» και «Μια βαλίτσα ταξιδεύει»	Παρατηρήσεις
Δεξιότητες γραφής, ανάγνωσης, προφορικής έκφρασης, ακρόασης		Δεξιότητες γραφής, ανάγνωσης, προφορικής έκφρασης, ακρόασης	Μέσω: παρουσίασης έντυπου τουριστικού υλικού, ταξιδιωτικών χαρτών, συμμετοχής σε ομαδικές παρουσιάσεις, κριτικής τουριστικών cd-rom κ.α.
Μαθηματικά	Στο δημοτικό: δεξιότητες συλλογής, καταγραφής, επεξεργασίας, ερμηνείας δεδομένων	Οικονομία	Μελετώντας τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα του τουρισμού και τις οικονομικές επιπτώσεις του
Γεωγραφία	Μέσω: μελέτης δραστηριοτήτων στο φυσικό περιβάλλον, διδασκαλίας χαρτών/ και εργασίας πεδίου	Γεωγραφία	Μέσω διαφόρων ερωτήσεων που προέκυπταν από έργα καλλιτεχνών με λ.χ. γνωστές περιοχές
Ιστορία	Ιδιαίτερα: κοινωνική ιστορία και πολιτισμός	Πολιτισμός	- Κοινωνία - Γαστρονομία - Τοπικότητα
Δεξιότητες στις νέες τεχνολογίες της πληροφορίας	Χρήση Η/Υ για αναζήτηση και αποθήκευση πληροφοριών, επεξεργασία και παρουσίαση δεδομένων πληροφορίας		
Θρησκευολογία	Συζητήσεις σε θέματα αξιών		
Έκφραση δημιουργικότητας, καλλιτεχνικών δεξιοτήτων		Έκφραση δημιουργικότητας, καλλιτεχνικών δεξιοτήτων	Μέσω ζωγραφικής, κολλάζ, γραφής ποτημάτων/ τραγουδιών, role playing κ.α.
		- Περιβάλλον - Αειφορία	Φυσικό περιβάλλον
		Ισότητα, Συνοχή	Αποδοχή διαφορετικότητας, Σεβασμός ιδιαιτεροτήτων
		Ενεργός δράση	Δημιουργώντας ενεργούς και συνειδητοποιημένους πολίτες
		Εθελοντισμός	Έμμεσα με το παράδειγμα μας να υλοποιήσουμε εθελοντικά και δωρεάν το εργαστήρι
Πηγή: Γκρίμπα, επεξεργασία από Ταμουτσέλη (2009), σελ. 8-9), Δουλκέρη, (2015), σελ. 113-114		Πηγή: Γκρίμπα (2015)	

Όπως έγινε κατανοητό, η μελέτη του τουρισμού μπορεί να γίνει μέσα από μια πλειάδα μαθημάτων και γνωστικών αντικειμένων μέσω της διερεύνησης ζητημάτων όπως είναι λ.χ. οι επιπτώσεις του σε οικολογία, πολιτισμό, κοινωνία, οικονομία, γαστρονομία, φυσικό περιβάλλον, ενώ έμμεσα μπορούν να «αφομοιωθούν» από τα παιδιά πανανθρώπινες αξίες και ιδεώδη όπως είναι η ειρήνη, η δημοκρατία, η ισότητα, η πολυπολιτισμικότητα, η διαφορετικότητα, η συνεργασία, η ομόνοια κ.λπ. Γι' αυτούς τους λόγους θεωρούμε ότι η τουριστική εκπαίδευση καθίσταται απαραίτητη και αναγκαία, ενώ το μεθοδολογικό και διδακτικό πλαίσιο στο οποίο μπορεί να εφαρμοστεί είναι πραγματικά πολύ διεγερμένο και ανοιχτό, ακολουθώντας τις αρχές της διεπιστημονικής και διαθεματικής προσέγγισης, καθώς επίσης και της ολιστικής σχολικής προσέγγισης της γνώσης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι το πρόγραμμα μας απευθύνεται κυρίως σε φορείς / συμμετέχοντες που έχουν συνειδητοποιήσει την αναγκαιότητα και την παιδαγωγική αξία της **εναλλακτικής και μη τυπικής εκπαίδευσης** και επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν για την επιτυχία των στόχων αυτής. Θεωρούμε δε ότι τα στοιχεία που αναλύθηκαν μπορούν να επηρεάσουν την εκπαιδευτική πολιτική της χώρας προς την κατεύθυνση ενασχόλησης με θεματικές σχετικές με το βιώσιμο τουρισμό στα αναλυτικά εκπαιδευτικά προγράμματα. Αυτό που απαιτείται είναι προσεχτικός και ολοκληρωμένος σχεδιασμός, καθώς επίσης και υλοποίηση κατάλληλων παιδαγωγικών παρεμβάσεων στο χώρο της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, προκειμένου να έχει επιτυχία και συνέχεια το όλο εγχείρημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Αγγελίδου, Ε., Τσιλιμένη, Τ., 2009, Η αφήγηση ως εργαλείο μάθησης στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Δραστηριότητες και προτάσεις για την προσχολική και τη δημοτική εκπαίδευση, Καστανιώτης.

Αλαχιώτης Σταμάτης, 2001 (α), Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Οδηγός για την εφαρμογή της ευέλικτης ζώνης, Βιβλίο για το Δάσκαλο, Αθήνα.

Αλαχιώτης Σταμάτης, 2001 (β), Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Οδηγός για την εφαρμογή της ευέλικτης ζώνης, Βιβλίο για τον Καθηγητή, Αθήνα.

Γεωργόπουλος Α., 2014, Περιβαλλοντική εκπαίδευση: Ζητήματα ταυτότητας, Gutenberg, Αθήνα.

Γκρίμπα Ε., Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., 2011, «Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού: ζήτηση και προσφορά νέων προϊόντων τουρισμού», ΚΡΙΤΙΚΗ, Αθήνα.

Γκρίμπα Ε., 8^{ος}/2014, Πρόταση συμμετοχής στην εθελοντική δράση «ΕΛΑ ΜΑΖΙ ΜΑΣ» από το Σύνδεσμο Υποτρόφων Ιδρύματος Ωνάση (για 1^η χρονιά), με τίτλο «Καινοτόμο Εκπαιδευτικό Βιωματικό Πολυ-Πρόγραμμα Πολιτισμού (3Π): "Ο Μικρός Τουρίστας», Αθήνα.

Γκρίμπα Ε., 30/4-03/5/2015, Ανακοίνωση στο Διεθνές Συνέδριο "Τουρισμός ως εργαλείο για αειφόρο ανάπτυξη" του Ευρωπαϊκού Κέντρου Αριστείας Jean Monnet / Μονάδα Ευρωπαϊκού Τουρισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών, με τίτλο «Tourist Junior & One traveling suitcase: a different educative perspective», Κως.

Γκρίμπα Ε., 09-11/10/2015, Άρθρο στο 1^ο Διεθνές Συνέδριο για βιωματικό τουρισμό IMIC 2015 με τίτλο «Innovative interdisciplinary experiential educational activity on tourism», Σαντορίνη.

Γκρίμπα Ε., 20-21/11/2015, Άρθρο στο 6^ο Διεθνές Συνέδριο για τις εκπαιδευτικές διδακτικές Edu-Didactics 2015 με τίτλο «3Π: Πολυ-Πρόγραμμα Πολιτισμού», Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Ένωση Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής, Pierce, The American College, Αθήνα.

Γκρίμπα Ε., 12^{ος} /2015, Άρθρο στην Εβδομάδα Εκπαίδευσης για τον Κόσμο Edu-Week 2015 με τίτλο «Βιωματικά εργαστήρια: Μικρός Τουρίστας» και «Μια βαλίτσα ταξιδεύει», Κέντρο Βορρά-Νότου του Συμβουλίου της Ευρώπης, Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Παγκόσμια Αλληλεξάρτηση και Αλληλεγγύη, Αθήνα.

Γκρίμπα Ε., 18-26.1.2016, Workshop στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα ERASMUS+ «Act for your Community! Community development and the Arts» (με συμμετοχή 10 χωρών), ως εκπρόσωπος Εκπαιδευτικού Φορέα και ως διευκολύντρια (facilitator) με τίτλο «Travelling through the Greek islands and the Greek gastronomy», Ηνωμένο Βασίλειο.

Γκρίμπα Ε., 1-3/04/2016, Εργαστήρι για παιδαγωγούς, στελέχη δήμων, φοιτητές στο 2^ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο με διεθνή συμμετοχή του ΙΑΚΕ με τίτλο «Καινοτόμα βιωματικά προγράμματα: θεωρία και πράξη», Ηράκλειο Κρήτης.

Γκρίμπα Ε., 5-10/04/2016, Εργαστήρι για εκπαιδευτικούς στο 3^ο Φεστιβάλ για Επιστήμη και Καινοτομία: Εξελισσόμαστε με την επιστήμη, με τίτλο «Μια βαλίτσα ταξιδεύει», Τεχνόπολις / Δήμος Αθηναίων.

Γκρίμπα Ε., 5^{ος}/2016, Πρόταση συμμετοχής στην εθελοντική δράση «ΕΛΑ ΜΑΖΙ ΜΑΣ» από το Σύνδεσμο Υποτρόφων Ιδρύματος Ωνάση (για 2^η χρονιά), με τίτλο «Ο Μικρός Τουρίστας-Μια Βαλίτσα Ταξιδεύει», Αθήνα.

Γκρίμπα Ε., υπό έκδοση, Συμμετοχή σε Ειδική Έκδοση του «Εκπαιδευτικού Βιοματικού Πολυ-Προγράμματος Πολιτισμού (3Π): Ο μικρός τουρίστας - Μια βαλίτσα ταξιδεύει» (ανάλυση φιλοσοφίας και μεθοδολογίας του) που διακρίθηκε στα Tourism Awards 2016 (4ος/2016) με το SILVER Βραβείο, στην ενότητα: Strategy and Innovation στην κατηγορία «Ερευνητικό & Συγγραφικό Έργο για τον Τουρισμό», ΟΜΜΑ, Αθήνα.

Γκρίμπα Ε., 2-3/06/2016, Άρθρο στο 4^ο Διεθνές Συνέδριο «Σταυροδρόμι γλωσσών και Πολιτισμών» με τίτλο «A learning journey of ourselves», Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (Τ.Ε.Π.Α.Ε.) του Α.Π.Θ., το Κοινό Ελληνο-Γαλλικό Π.Μ.Σ. «Διδακτικές της πολυγλωσσίας και γλωσσικές πολιτικές – Διάδοση των γλωσσών και πολιτισμών σε πολύγλωσσα και πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα», τη διαπανεπιστημιακή ομάδα 'Πολύδρομο', το ερευνητικό εργαστήριο Cren-Inedum του Παν/μιου του Maine στη Γαλλία, Θεσ/κη.

Γκρίμπα Ε., 11-12/06/2016, Εργαστήρι για εκπαιδευτικούς, γονείς και παιδιά στο 7^ο Παιδικό Φεστιβάλ Αγ. Νικολάου: "Που πας καραβάκι;", με τίτλο «Ο μικρός τουρίστας», Αγ. Νικόλαος, Κρήτη.

Γκρίμπα Ε., 16-17/07/2016 Εισήγηση σε ευρύ κοινό στο Φεστιβάλ Εθελοντισμού 2016, με τίτλο «Ο μικρός τουρίστας-Μια βαλίτσα ταξιδεύει», Τεχνόπολις / Δήμος Αθηναίων

Γκρίμπα Ε., 07ος/2016 Τιμήθηκε στο Φεστιβάλ Εθελοντισμού 2016 με την Τιμητική Διάκριση «καινοτόμα Προγράμματα Εθελοντισμού» Τεχνόπολις / Δήμος Αθηναίων.

Γκρίμπα Ε., υπό έκδοση, σε συλλογικό τόμο «Επιτομή του ελληνικού τουρισμού», που επιμελείται ο Π. Λύτρας, εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα.

Δουλκέρη Τέσσα, 2015, Τουριστική επικοινωνία στην Ελλάδα, Συλλογικός τόμος Α', Παπαζήσης, Αθήνα.

Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), 2012, Επίδραση του τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία.

Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), 2013, Η απασχόληση στον τουριστικό τομέα.

Ματσαγγούρας Ηλίας, Ευέλικτη ζώνη διαθεματικών προσεγγίσεων: μια εκπαιδευτική προσέγγιση που αλλάζει το σχολείο, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Επιθεώρηση εκπαιδευτικών θεμάτων, σελ. 15-30.

Πρεβεζάνου, Β., Χατζηγεωργίου, Γ., 2012, Μια φορά κι έναν καιρό ήταν... το φυσικό περιβάλλον: Η αφήγηση ως εργαλείο μάθησης στην περιβαλλοντική εκπαίδευση για μικρά παιδιά, Γρηγόρης, Αθήνα.

Ράπτης Νικόλαος, 2000, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Αγωγή.

Ταμουτσέλη Κων/να, 2009, Εκπαίδευση για βιώσιμο τουρισμό, εκπαιδευτικές δραστηριότητες, τουρισμός και περιβάλλον, Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αρχαίων.

Ταμουτσέλη Κων/να, 2011, Τα Παιδιά Συμμετέχουν: Θεωρία και Πρακτική της Εμπλοκής Παιδιών στην Ανάπτυξη της Κοινότητας και τη Φροντίδα του Περιβάλλοντος, Επίκεντρο, Συγγραφή: Hart, R.A., Μετάφραση: Κεσόγλου, Α.

Φλογαΐτη Ε., 1993, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, Αθήνα.

Φλογαΐτη Ε., 2006, Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.